

PAPER DETAILS

TITLE: Batı Resminde Kâhin Kadinin Temsili Olarak Sibyl Betimleri

AUTHORS: Hilal SUSAMCI

PAGES: 171-199

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1178892>

Batı Resminde Kâhin Kadının Temsili Olarak Sibyl Betimleri

The Depictions of Sibyl as Representative of Oracle Woman in Western Painting

Hilal Susamcı¹

ÖZ

Batı resminde önemli bir tema olan Sibyller'in farklı alanlarda gerçekleştirilmiş pek çok betimiyle karşılaşılmaktadır. Sibyl, Antik Dönem'de belli bir tapınağa bağlı olmayıp doğrudan tanrı esini altında kehanet verdiği düşünülen kadın kâhinler için kullanılan genel bir addir. Başlarda tek bir Sibyl'in varlığından bahsedilirken zamanla bu sayı artar ve farklı yerlerde farklı zamanlarda yaşamış, bulundukları kentin adıyla anılan çeşitli Sibyller ortaya çıkar. Batı resminde kayda değer bir alan işgal eden Sibyl betimleri, pagan dönemin kâhin kadın figürleri olarak mitolojik hikâyelerle ilgili sahnelerin yanı sıra Hristiyan sanatı içinde çeşitli dinsel konulu sahnelerde de kendilerine büyük yer bulur. Zira onların da, tıpkı peygamberler gibi İsa ile ilgili çeşitli kehanetlerde bulundukları düşünülmüştür. Dolayısıyla pagan figürler olmalarına rağmen Hristiyanlığın başlangıcında adeta peygamber gibi saygı görmüşler ve Hristiyan sanatında tek başlarına ya da peygamberlerle birlikte olmak üzere sıkça kullanılmışlardır. Nihayetinde Hristiyanlar tarafından da büyük önem atfedilen bu kadınlar duvarlardan altarlara, kitaplardan tuvallere kadar geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadırlar. İlk olarak Sibyller'in kimliği ve Sibyl Kitapları olarak adlandırılan kehanet koleksiyonu hakkında bilgi veren bu çalışma, sonrasında mitolojik ve dini sahneler üzerinden farklı dönemlerde ve alanlarda gerçekleştirilmiş Sibyl betimlerini incelemekte ve ikonografik olarak değerlendirmeye çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sibyl, Sibyl kitapları, Kehanet, Antik Çağ, Batı resmi, İkonografi

ABSTRACT

The theme of the Sibyls, which has an important place in Western painting, is encountered in their many depictions in various fields. Sibyl is a general name used for female oracles who were thought to have prophesied directly by the inspiration of God. At first, only one Sibyl was mentioned, but they increased in the course of time. The depictions of a Sibyl occupying a significant part in Western paintings, and play an important role in various religious themes in Christian art, as well as in scenes related to mythological stories, including the figures of the female oracle in the pagan era. Because they were thought to have made various prophecies about Jesus, they were respected as prophets at the beginning of Christianity, and they were used frequently in Christian art, either alone or together with prophets. Consequently, we see these oracle

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hilal Susamcı (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: hilalsusamci@hotmail.com
ORCID: H.S. 0000-0002-8550-6865

Başvuru/Submitted: 31.12.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
11.04.2020
Son Revizyon/Last Revision Received:
15.04.2020
Kabul/Accepted: 18.04.2020
Online Yayın/Published Online: 30.06.2020

Atıf/Citation: Susamcı, Hilal, "Batı Resminde Kâhin Kadının Temsili Olarak Sibyl Betimleri". *Sanat Tarihi Yıllığı - Journal of Art History* 29 (2020), 171-199.
<https://doi.org/10.26650/sty.2020.009>

women, who are also given great importance by Christians, in a wide range from walls to altars, and from books to canvas. This study, which first gives information about the identity of the Sibyls and the collection of the so-called Sibylline Books, then tries to examine and interpret iconographically the depictions of the Sibyls in different periods and fields, as considering mythological and religious scenes.

Keywords: Sibyl, Sibylline books, Divination, Ancient Age, Western painting, Iconography

Antik Dönem’de Sibyller

Antik Dönem’de pek çok yerde, belli bir kehanet merkezine bağlı olmayıp doğrudan tanrı esini altında kehanet verdiği düşünülen Sibyl (*Sibylla*) adında kâhin kadınların varlığı söz konusudur. Kelimenin etimolojisi konusunda net bilgiler olmamakla birlikte en yaygın kanı, Aiol lehçesinde tanrı anlamına gelen *Σιός* (Sios) ile tavsiye, danışma, konsey gibi anlamlara gelen *βουλή* (Boule) sözcüklerinin birleşiminden doğduğu (*Σιβυλλα*) ve dolayısıyla ‘tanrı sözcüsü’ anlamına gelen birleşik bir kelime olduğu yönündedir.¹ Bir Sibyl’den ilk olarak M.Ö. 5. yüzyılda Herakleitos’un bahsettiği görülür.² Tıpkı Herakleitos gibi Platon, Aristophanes ve diğer erken dönem yazarlar da tek bir Sibyl’in varlığından söz etmişlerdir.³ Ancak bu sayı zamanla artış gösterir. Öyle ki, Plinius’un üç,⁴ Pausanias’ın dört, Varro’nun ise on olarak verdiği sayı,⁵ Ortaçağ’a gelindiğinde iki Sibyl’in daha eklenmesiyle on iki olur⁶ ve Delphi, Persia, Libya, Samos, Erythrae, Cuma (Cuma/Cyme)⁷, Cumae (kimi zaman Cimmeria ya da Cumana olarak da geçer),⁸ Hellespontus, Phrygia, Tibur, Agrippina (Aegyptus)⁹ ve Europa olmak üzere bulundukları kentin adıyla anılan çeşitli Sibyller ortaya çıkar. Sayı arttıkça doğal olarak kronolojik sıralama da karışır ve ilk Sibyl ile son Sibyl sürekli olarak değişiklik gösterir. Bu sıra kimi zaman Persia ile başlayıp Tibur ile biterken;¹⁰ kimi zaman Libya,¹¹ Delphi¹² ya da Erythrae’dan¹³ ilk Sibyl olarak bahsedilmektedir.

Pausanias’a göre ilk Sibyl, Zeus ve Poseidon’un kızı Lamia’dan olan Libya Sibyli’dir. İda Dağı’nda yaşayan bir nymphe ile ölümlü bir babadan olan Herophile ise ondan sonra gelir ve Artemis adıyla da anıldığı, kendisini zaman zaman Apollon’un karısı, kızı ya da kız kardeşi olarak gösterdiği anlatılır. Marpesus’da doğan bu Sibyl, hayatının büyük bir kısmını Samos’da

- 1 John H. Manas, *Divination Ancient And Modern: An Historical, Archaeological and Philosophical Approach to Seership and Christian Religion*, Pthagorean Society, New York, 1947, s. 17-18; Milton S. Terry, *The Sibylline Oracles: Translated From The Greek Into English Blank Verse*, Eaton and Mains Press, New York, 1899, s. 269.
- 2 Herakleitos, *Fragmanlar*, 92.
- 3 Robert H. Hobart Cust, *The Pavement Masters of Siena*, George Bell And Sons, London, 1901, s. 32.
- 4 Manas, *a.g.e.*, s. 18; Plinius, *Naturalis Historia*, 34. 11.
- 5 John La Farge, *The Gospel Story In Art*, The Macmillan Company, New York, 1913, s. 21; Pausanias, 10.12.
- 6 Tombolini Luigi, *The Sixtine Chapel: Critic And Art*, Cooperativa Tipografica Manuzio, Rome, 1908, s. 60-61.
- 7 Söz konusu kent Küçük Asya’daki Cyme/Cuma kentidir. İtalya’daki Cumae kenti için de aynı adların kullanılması Cumae Sibyli ile Cuma Sibyli’nin zaman zaman karıştırılmasına neden olmuştur ancak ikisinin farklı Sibyller olduğunu unutmamak gerekir.
- 8 Mariana Monteiro, “As David And The Sibyls Say”: A Sketch of The Sibyls And The Sibylline Oracles, Sands and Co., London, 1905, s. 13; F.C. Husenbeth, *Emblems of Saints: By Which They Are Distinguished in Works of Art*, A. H. Goose and Company, Norwich, 1882, s. 409; Cust, *a.g.e.*, s. 37. Cimmeria ile bazen ayrı bir Sibyl olarak da karşılaşılmaktadır: Husenbeth, *a.g.e.*, s. 408.
- 9 Monteiro, *a.g.e.*, s. 21.
- 10 Luigi, *a.g.e.*, s. 60.
- 11 Cust, *a.g.e.*, s. 32.
- 12 La Farge, *a.g.e.*, s. 34.
- 13 William Reginald Halliday, *Lectures On The History of Roman Religion: From Numa to Augustus*, Hodder And Stoughton, London, 1922, s. 121.

geçirse de sık sık Clarus, Delos, Delphi gibi farklı yerlere seyahat etmekte ve bu geziler sırasında yanında götürdüğü taşın üzerine oturarak kehanette bulunmaktadır. Diğer taraftan Pausanias, Erythrae'lılar'ın da Herophile adındaki bu kâhin kadını sahiplendiklerinden ve onun yine bir nymphe ile Theodoros adında bir çobanın kızı olduğunu söylediklerinden bahseder.¹⁴ Ayrıca kimi zaman bu Sibyl, her iki kentin de Küçük Asya'da birbirine yakın mesafelerde olması dolayısıyla, Cumea Sibyli ile aynı kişi olarak verilir. Ancak Manas, iki kentte de Erythrae ve Cumea adıyla anılan iki Sibyl'in gerçekten varolduğunu söylemekte ve eğer aynı kişi olarak görülüyorlarsa bunun nedeninin, aynı Sibyl için iki farklı yerde kehanet tapınağı kurulmuş ve ayın belli zamanlarında Erythrae Sibyli olarak Erythraea'da, belli zamanlarında da Cumea Sibyli olarak Cumea (Cyme)'da bulunmuş olabileceğinden bahsetmektedir.¹⁵

En önemli Sibyller'den biri ise, Pausanias'ın da üçüncü sırada Demo (Demophile) adıyla verdiği Cumae Sibyli'dir.¹⁶ İtalya'da önemli bir Yunan koloni kenti olan Cumae'da, Romalılar tarafından kehanet merkezi gibi kabul gören bir mağarada yaşadığına inanılan bu Sibyl'den özellikle Roma kralı Tarquinius'a Sibyl Kitapları'nı satması ve kehanet koleksiyonunun Roma'ya taşınmasına vesile olması dolayısıyla sıkça söz edilmektedir.¹⁷ Vergilius'un da *Aeneis* adlı eserinde, Aeneas'a yeraltına yaptığı yolculukta eşlik eden bu Sibyl'e büyük yer verdiği görülür.¹⁸ Ovidius ise, Apollon tarafından dileğinin kabul olması sebebiyle uzun yıllar yaşayan ancak tanrının laneti dolayısıyla yaşadığı yıllar boyunca gençliğini muhafaza edemeyen ve artık 'ölmek istiyorum'¹⁹ diyen Sibyl'in trajedisinden bahsetmiştir.²⁰

Doğrudan tanrı esini altında kehanette bulunan kadın figürünün İonia kökenli olduğu, Sibyl adındaki bu kâhin kadınların Yunanistan'a M.Ö. 8. yüzyılda Anadolu'dan geldiği düşünülmektedir.²¹ Zira Yunanistan'da henüz kendinden geçerek kehanette bulunma yöntemi yok iken,²² tanrının esinlediği kadın örneklerine Anadolu'da rastlanmaktadır. Bir kehanet merkezine bağlı olmadan serbestçe kehanet hizmeti veren kişiler Yunanistan'da Bakis ya da Mousaios gibi erkek kâhinlerken, Anadolu'da tanrı esini altında kehanet verenlerin daha çok, Sibyl olarak adlandırılan bu kadın kâhinler olduğu görülür.²³

14 Manas, **a.g.e.**, s. 25-26; Pausanias, 10. 12; Plutarkhos, **De Pythiae Oraculis**, 9.

15 Manas, **a.g.e.**, 49-50.

16 Pausanias, 10. 12. 8.

17 Penny C. Morrill, **The Casa Del Deán: New World Imagery in a Sixteenth-Century Mexican Mural Cycle**, University Of Texas Press, Austin, 2014, s. 103-104. Söz konusu mağara için ayrıca bkz: Rieuwerd Buitenwerf, **Book Three of the Sibylline Oracles and Its Social Setting: With An Introduction, Translation And Commentary**, Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 114-118.

18 Vergilius, **Aeneis**, 3. 441-462, 5. 719-745, 6.

19 Petronius, **Satyricon**, 48.

20 Ovidius, **Metamorphoses**, 14. 129.

21 Martin P. Nilsson, **Greek Folk Religion**, Harper Torchbooks, New York, 1961, s. 129; Halliday, **a.g.e.**, s. 120.

22 Delphi'de oldukça erkene tarihlenen kura kehanetinin buradaki asıl kehanet yöntemi olduğu, tanrıdan esinlenerek yapılan kehanetin ise ikinci sırada geldiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu uygulamanın Yunan kökenli olmadığına inanılır. Bkz: Frank Eggleston Robbins, "The Lot Oracle at Delphi", **Classical Philology**, Vol. 11, No.3, The University of Chicago Press, 1916, s. 278-292.

23 Halliday, **a.g.e.**, s. 121.

Sibyl Kitapları

Yunanlar'ın yazılı olarak bir araya getirdiği kehanetler, takriben M.Ö. 750'lerde başlayan Yunan yazım sanatının en erken örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz, Yunanca heksameton vezniyle yazılmış Sibyl kehanetlerini içeren koleksiyondur.²⁴ Sibyl Kitapları olarak anılan bu koleksiyon Yunanlar aracılığıyla Roma'ya girmiş ve Roma'nın dini ve siyasi yaşamında büyük rol oynamıştır.

Kitaplar Roma'ya, *Magna Graecia* olarak adlandırılan Güney İtalya'nın en eski ve önemli Yunan koloni kenti Cumae'dan gelir. İda yakınlarındaki Gergithus (Gergis)'tan Erythrae'ya, oradan da Cumae'a geçen kitaplar,²⁵ efsaneye göre yaşlı bir kadın tarafından, ki bunun bizzat Cumae Sibyli olduğu düşünülür,²⁶ getirilip dönemin kralı Tarquinius Superbus'a satılmak istenir. Anlatıya göre, Tarquinius kadının elinde bulunan dokuz kitap için istediği ücreti kabul etmeyince kadın kitapların üçünü yakmış ve geriye kalan altı kitap için aynı ücreti talep etmiştir. Fakat tekrar reddedilince üçünü daha yakmış ve kalan üç kitabı yine aynı ücret karşılığında satmak istemiştir. Bu ilginç pazarlıktan etkilenen Tarquinius kadını artık geri çevirmemiş ve son üç kitabı satın almıştır. Kitaplar Capitolium Tepesi'ndeki Jüpiter (Zeus) Tapınağı'na yerleştirilir ve iki kişiden oluşan bir rahiplik kurulunun (*Duoviri Sacris Faciundis*) koruması altına verilir. Bu kurulun sayısı M.Ö. 367'de ona (*Decemviri Sacris Faciundis*) daha sonra ise, muhtemelen Sulla zamanında, on beşe çıkarılır (*Quindecimviri Sacris Faciundis*). Rahipler tarafından sıkı bir şekilde korunan kitapların asıl kontrolü ise senatoya aittir ve ancak onlar gerekli görüp emir verdiğinde kitaplara danışılabilir. Buna göre rahipler kitaplara başvurduktan sonra Senato'ya rapor eder, Senato da sonucu değerlendirerek ne yapılması gerektiğine karar verir. Talep edilen ritüeller ya da Roma'ya taşınacak yabancı kültler gibi bütün işler ise Sibyl rahiplerinin sorumluluğu altındadır.²⁷ Daha çok büyük felaketlerde ya da anlaşılması güç işaretler görüldüğünde başvuru bu kitapların sunduğu çözümler bazı tanrıların, ki genelde bunlar Yunan tanrıları olur, onurlandırılması, ritüellerin yerine getirilmesi ya da bazı yabancı kültlerin Roma'ya taşınması gibi tavsiyelerdir.²⁸ Dolayısıyla bu kitaplar pek çok yabancı tanrının ve kültün Roma'ya girmesine vesile olmuş, böylece Roma kendi yerli tanrılarına (*indigetes*) farklı nedenlerle kabul ettiği yabancı tanrıları (*novensides*) eklemiş, bu da zaman içinde kendine ait bir Pantheon oluşturmaya neden olmuştur.²⁹ Asya kökenli Büyük Ana Kybele (*Magna Mater*), II. Pön Savaşı sırasında alınan ağır mağlubiyetler sonrası Sibyl Kitapları'nın buyruğuyla Roma'ya giren son tanrıdır. Daha sonra ise artık kitaplara başta politik amaçlar için olmak üzere nadiren başvurulduğu görülmektedir.³⁰

24 Walter Burkert, **Greek Religion: Archaic and Classical**, Harvard University Press, Cambridge, 1985, s. 117; Halliday, **a.g.e.**, s. 122.

25 Grant Showerman, **The Great Mother of The Gods**, University of Wisconsin, Madison, 1901, s. 222.

26 Halliday, **a.g.e.**, s. 120.

27 Jesse Benedict Carter, **The Religion of Numa: And Other Essays On The Religion of Ancient Rome**, The Macmillan Company, London, 1906, s. 65-68; Dionysios Halikarnasseus, **Antiquitates Romanae**, 4. 62.

28 Showerman, **a.g.e.**, s. 223.

29 Carter, **a.g.e.**, s. 62-63.

30 Carter, **a.g.e.**, s. 94-102.

Roma'nın dini ve siyasi hayatı için büyük öneme sahip olan bu koleksiyon M.Ö. 83'de tapınakla birlikte yanar ve bunun üzerine başta Erythrae olmak üzere Sibyl bulunan çeşitli yerlere heyetler gönderilerek yeni bir koleksiyon oluşturulur.³¹ Augustus döneminde revize edilerek sakıncalı görülen yerleri ayıklanan ve Capitolum'daki Jüpiter Tapınağı'ndan Palatium Tepesi'ne inşa edilen ünlü Apollon Tapınağı'na taşınan kitaplar, M.S. 399'da³² General Flavius Stilicho (yak. 359-408) tarafından yakılmıştır.³³

Batı Resminde Sibyl Betimleri

Mitolojik karakterler olarak çokça resmedilen Sibyller, dini karakterleri dolayısıyla da sıkça betimlenmişlerdir. Nitekim dini ve sivil yapılarda, altınlar, kitaplar ya da tuvalerde karşılaşılan betimlerin fazlalığı, onların Batı resminde önemli bir tema olduğunun göstergesidir. Pagan dönemde kâhin kadınlar olarak var olan ünleri Hristiyanlığın başlangıcında da devam etmiş, adeta peygamber gibi saygı gören bu kadınlara büyük önem atfedilmiştir. Bunun nedeni, onların da tıpkı peygamberler gibi bir kurtarıcının geleceğinden söz etmesi, hatta bu kurtarıcının mucizeleri, çarmıha gerilişi, ölümü, yeniden dirilişi gibi çeşitli konularda da öngörülerde bulunduklarının düşünülmesidir. Kehanetleri Kilise tarafından kabul görmüş, 2. yüzyılın Hristiyan teologları tarafından kendi görüşlerini desteklemek adına delil olarak kullanılmıştır. İskenderiyeli Clemens (Titus Flavius Clemens) (150-215) Cumae Sibylli'nden gerçek bir peygamber olarak bahsederken, St. Augustinus (354-430) onu Tanrı'nın Şehri (*De Civitate Dei*)'ne ait olanlar arasında gösterir.³⁴ Bunlar dışında diğer pek çok kilise babasının da bu kadınlardan bahsettiği bilinmektedir.³⁵

Daha önce de söz edildiği üzere, Sibyl kehanetlerini içeren kitapların Jüpiter Tapınağı'nda yandıktan sonra İtalya, Yunanistan ve Asya'da Sibyl bulunan çeşitli yerlere, özellikle de Erythrae'ya gönderilen heyetler aracılığıyla yeniden toplanan ikinci koleksiyonu Stilicho tarafından M.S. 4. yüzyılın sonunda yakılmıştır.³⁶ Ancak günümüzde hala, orijinalindeki gibi Yunanca vezinli olarak yazılmış Sibyl kehanetlerini içeren bir koleksiyon bulunmaktadır. İçerisinde bir kurtarıcının geleceğine, onun mucizelerine, ölümüne, çilesine, ayrıca çeşitli dini olaylara dair kehanetler barındıran bu koleksiyonun genelde, Erken Hristiyanlık Dönemi'nde dine hizmet etmesi adına planlı olarak hazırlanan kurmaca metinlerden oluştuğu söylenir.³⁷ Diğer taraftan Varro (M.Ö. 116-27), Vergilius (M.Ö. 70-19), Cicero (M.Ö. 106-43), Ovidius (M.Ö. 43-17) gibi Sibyl kehanetlerinden bahseden antik yazarların kaleme aldığı metinlere bakıldığında

31 Elizabeth Hazelton Haight, "An 'Inspired Message' in the Augustan Poets", *The American Journal of Philology*, Vol. 39, No. 4, The Johns Hopkins University Press, 1918, s. 343; La Farge, *a.g.e.*, s. 49; Monteiro, *a.g.e.*, s. 53.

32 Monteiro, *a.g.e.*, s. 54.

33 La Farge, *a.g.e.*, s. 49-50; Manas, *a.g.e.*, s. 34-35.

34 Evelyn March Philipps, *The Frescoes In The Sixtine Chapel*, John Murray, London, 1907, s. 114-115.

35 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Monteiro, *a.g.e.*, s. 36-53.

36 Monteiro, *a.g.e.*, s. 53-54; Dionysios Halikarnasseus, *Antiquitates Romanae*, 4. 62.

37 Manas, *a.g.e.*, s. 35; Monteiro, *a.g.e.*, s. 54; Philipps, *a.g.e.*, s. 114; La Farge, *a.g.e.*, s. 22; John J. Collins, *Seers, Sibyls, and Sages in Hellenistic-Roman Judaism*, Brill Academic Publisher, Boston-Leiden, 2001, s. 181.

aksi bir sonuç çıkarılmasını mümkün kılacak imalarla karşılaşmaktadır.³⁸ Vergilius'un *Eclogae* adlı eseri bu konuda verilebilecek önemli bir örnektir. Söz konusu eserin dördüncü bölümünde tüm dünyaya barış getirecek bir çocuğun doğacağından bahsedilir. Dolayısıyla birçok kişi tarafından bu çocuk İsa olarak yorumlanır. Bu isimlerden ilkinin Constantinus I (272-337) olduğu düşünülmektedir. Eusebius'un (260/65-339/40) *Konstantin'in Yaşamı* adlı çalışmasına eklenen bir bölüm olan *Azizler Meclisi*'nde Constantinus, Vergilius'un eserinden alıntılar yaparak onu yorumlamıştır. Lactantius, St. Augustinus, Papa Innocentius III de yine aynı kanıda olan diğer isimlerdendir.³⁹

Sibyller'in, Hristiyan yazarlar tarafından en erken 2. yüzyılda bahsedilse de, sanatta ortaya çıkmaları 11. yüzyılı bulur.⁴⁰ Tommaso da Celano (yak. 1190-1265) tarafından yazıldığı düşünülen, dünyanın sonu ile ilgili *Dies Irae* (Gazap Günü) adlı bir ilahinin, Sibyller'in Hristiyan sanatına girmesine önemli ölçüde katkı sağladığı düşünülmektedir. Adı belirtilmeyen bir Sibyl'in Peygamber David ile bir arada anıldığı söz konusu ilahi Kilise'nin Sibyller'e verdiği önemin kayda değer göstergelerinden biridir.⁴¹ Ortaçağ boyunca şiir ve sanatta önemli bir tema olmalarına karşın,⁴² asıl üne kavuştukları dönem ise 15. yüzyılın ikinci yarısına denk gelir. Bu popüleritenin en büyük nedeni, Dominiken Filippo Barbieri'nin (1426-1487) 1476'da Napoli'de yayınlanan ve tüm Avrupa sanatı üzerinde büyük bir etki bırakmış olan *Duodecim Sibyllarum Vaticinia*⁴³ adlı eseridir. Barbieri ayrıca bu eserde, sayıları on olarak bilinen Sibyller'e Agrippina ve Europa adıyla iki Sibyl daha eklemiş ve neredeyse tüm Sibyller'in yaş, görünüm, kostüm ve atribülerini ayrıntılı bir şekilde vermiştir.⁴⁴ Barbieri'nin on iki Sibyli'nin kaynağı bilinmez ancak ilk örnek olmadığı kesindir zira on iki Sibyl içeren betimler 15. yüzyılın başlarından itibaren görülmektedir. Bunlardan en bilineni, ünü İtalya sınırlarını aşan ve pek çok yerde etkisini gösteren, Kardinal Giordano Orsini'nin (1360/70-1438) Roma'daki sarayının giriş salonuna resmettirdiği, tıpkı Barbieri'nin eserinde olduğu gibi yaş, kostüm ve çeşitli atribülerle birbirinden ayrılan betimlerdir.⁴⁵ Ancak sonradan eklenen bu iki Sibyl'den Agrippina olarak adlandırılanın Libya ile, Europa'nın da Delphi ya da Cumae Sibyli ile aynı olduğu, bu iki farklı ismin eklenmesiyle sayının on ikiye tamamlanmasının amaçlandığı iddia edilir. Çünkü bu sayı İsa'nın on iki havarisi, Eski Ahit'in çeşitli kehanetlerde bulunan on iki

38 Monteiro, a.g.e., s. 54 ; Philipps, a.g.e., s. 113.

39 Vergilius, *Eclogae*, 4; Ella Bourne, "The Messianic Prophecy in Vergil's Fourth Eclogue", *The Classical Journal*, Vol. 11, No. 7, 1916, s. 390-400.

40 Cust, a.g.e., s. 32.

41 Cust, a.g.e., s. 32-33; Söz konusu ilahinin Papa Innocentius III tarafından yazıldığına dair bir görüş de vardır bkz: Sarah Tytler, *The Old Masters And Their Pictures: For The Use of Schools And Learners In Art*, Little, Brown and Company, Boston, 1905, s. 118.

42 Henry Osborn Taylor, *The Classical Heritage of The Middle Ages*, The Columbia University Press, New York, 1903, s. 251.

43 Roma'daki ilk baskısı, *Discordantiae Sanctorum Doctorum Hieronymi et Augustini* adıyla 1481'de yayınlanmıştır.

44 Arthur Tilley, *The Dawn of The French Renaissance*, Cambridge University Press, London, 1918, s. 546-547.

45 Jessica L. Malay, *Prophecy and Sibylline Imagery in the Renaissance: Shakespeare's Sibyls*, Routledge, New York, 2010, s. 52; Morrill, a.g.e., s. 106-107.

peygamberi gibi örnekler dolayısıyla önemlidir ve dini amaçlar için kullanılan Sibyller'in de bunlarla uyumlu olması adına sayıca on ikiye çıkartılması pekâlâ anlaşılabilir bir durumdur.⁴⁶ Barbieri'nin söz konusu eseri öyle etkili olur ki, Sibyl betimleri için bir diğer önemli kaynak olan Lactantius'un (240-320) eseri *Institutiones Divinae*'i (1465) neredeyse yerinden eder. Ancak bu durum Fransa'da tam olarak karşılığını bulmamış, dolayısıyla Barbieri'nin tamamıyla Lactantius'un önüne geçememesi ve Lactantius'un eserinin de kullanılmaya devam etmesi, Fransa Sibylleri ile İtalya Sibylleri arasında farklar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zira Lactantius eserinde, Varro'nun bahsettiği şekliyle on Sibyl'den söz etmektedir ve Barbieri'nin Sibyller'e atfettiği kehanetler Lactantius'unkilerden tamamen farklıdır.⁴⁷

En erkene tarihlenen Sibyl betimlerinden biri Roma'da, Santa Maria in Ara Coeli Kilisesi'nde bulunan Tibur Sibyli'dir.⁴⁸ Zamanla bu betimlerin sayısı artar ve İtalya dışında da pek çok yerde yaygınlaşan bu tema resim, heykel, gravür gibi farklı alanlarda sıklıkla işlenir hale gelir. Giotto,⁴⁹ Perugino,⁵⁰ Pinturicchio,⁵¹ Raffaello⁵² gibi büyük ustalar tarafından da konu edilen bu kâhin kadınların ünü Michelangelo'nun Sistine Şapeli tavanına resmettiği devasa figürlerle doruk noktasına ulaşır.⁵³

Sibyl Betimlerinin Görüldüğü Alanlar

Fresk programlarında hayli önemli bir yere sahip olan Sibyller'e yapılarda özel bir yerin ayrıldığı; duvar, kubbe, tavan, pandantif, kemer gibi pek çok bölümde betimlendikleri görülmektedir. Bu betimlerde onların yerini belirlemede önemli etkenlerden biri kendilerine atfedilen kehanetlerdir. Dolayısıyla kehanetleri göz önünde bulundurularak fresk programlarına yerleştirilmeleri onların genelde alt, üst ya da yanlarındaki sahnelerle ilişki içerisinde olmalarına sebebiyet verir. Bunun en sık görülen örneği Müjde sahnesinin üzerine İsa'nın doğumunu öngören Sibyller'in yerleştirilmesidir. Böylece iki sahne arasında ilişki kurulmuş ve Sibyl'in ya da Sibyller'in bulunduğu kehanete vurgu yapılmış olur.

Siena Katedrali Sibyller'in yer döşemesinde kullanıldığı önemli bir örnektir (F.1). 14. ve 16. yüzyıllar arasında birçok sanatçının çalıştığı bu döşeme, İbrani kahramanlar ve peygamberler ya da pagan figürler gibi farklı hikâyeleri konu alan pek çok sahneyi geniş bir kompozisyon içerisinde sunmaktadır. Çeşitli boyutta ve biçimde elli altı panelden oluşan, farklı malzeme ve tekniklerin kullanıldığı kompozisyonda ilk sahne Hermes Trismegistus'un

46 Manas, a.g.e., s. 54-55; Luigi, a.g.e., s. 60-61.

47 Tilley, a.g.e., s. 546-547.

48 Tibur Sibyli'nin Roma İmparatoru Augustus'a Meryem ve İsa vizyonunu gösterdiği hikâyeyi konu alan söz konusu betim zarar görmüş, 16. yüzyılda yerine Augustus tarafından tapınılan Meryem ve İsa resmedilmiştir. Kirstin Noreen, "The High Altar of Santa Maria in Ara Coeli: Recontextualizing a Medieval Icon in Post-Tridentine Rome", *Memoirs of the American Academy in Rome*, Vol. 53, 2008, s. 102.

49 Campanile di Giotto, Floransa.

50 Sala del Cambio, Perugia.

51 St. Maria del Popolo, Roma.

52 St. Maria della Pace, Roma.

53 Cust, a.g.e., s. 33; Tilley, a.g.e., s. 547.

betimlendiği bölümdür Girişte karşılaşılan bu sahneden sonra Siena ve müttefiklerinin amblemlerini içeren bölüm, sonra merkezinde İmparatorluk Kartalı bulunan, hakkında çok az bilginin olduğu büyük geometrik bir desen, daha sonra Şans Alegorisi olarak adlandırılan sahne ve en sonda da bu bölümdeki belki de en erkene tarihlendirilebilecek olan Şans Tekeri adlı sahne gelir. Bu orta bölümün iki yanına ise Delphi, Cuma, Cumae, Erythrae ve Persia olmak üzere beş tane güney; Libya, Hellespontus, Phrygia, Samos ve Tibur olmak üzere beş tane de kuzey koridoruna toplam on Sibyl yerleştirilmiştir. Alberto Aringhieri himayesinde gerçekleştirilen, Lactantius'un bahsettiği şekliyle bulundukları kehanetler ve adlarının hangi kaynaklarda geçtiğine dair kısa bilgiler veren yazılarla birlikte gösterilen bu Sibyller 1482-83 yıllarına tarihlendirilir.⁵⁴ Luigi di Ruggiero ve Vito di Marco tarafından gerçekleştirilen güney koridorunun ikinci Sibyli Cuma'dır (F.2). Statik durumda verilen serideki diğer Sibyller'in aksine hareketli bir pozda gösterilen Sibyl'in sol elinde bir kitap, sağ elinde de üzerinde ET MORTIS FATVM FINIET TRIVM DIERVM SOMNO SUSCEPTO TUNC AMORTVIS REGRESSVS INLVCEM VENIET PRIMVM RESVRRECTIONIS INITIVM OSTENDENS yazan bir tablet tuttuğu görülür.

...Ve ölümün yazgısını tamamlayacak,
Üstlendiği üç günlük bir uykuyla
Kalkıp gelecek sonra ölümden
Yeniden doğumun müjdesini verecek
İlk emsalini kendi tattığı, ışıldayan nurla...

54 Cust, a.g.e., s. 3-13, 20-31. Kullanılan malzeme ve yöntem konusunda ayrıca bkz: a.g.e., s. 150-155; Lactantius, *Institutiones Divinae*, 1. 6.

F. 1: Giovanni Paciarelli, Siena Katedrali'nin Zemin Planı, 1884, Siena. (Kaynak: https://it.wikipedia.org/wiki/File:Giovanni_paciarelli,_schema_del_pavimento_del_pavimento_del_duomo_di_siena,_1884.jpg)

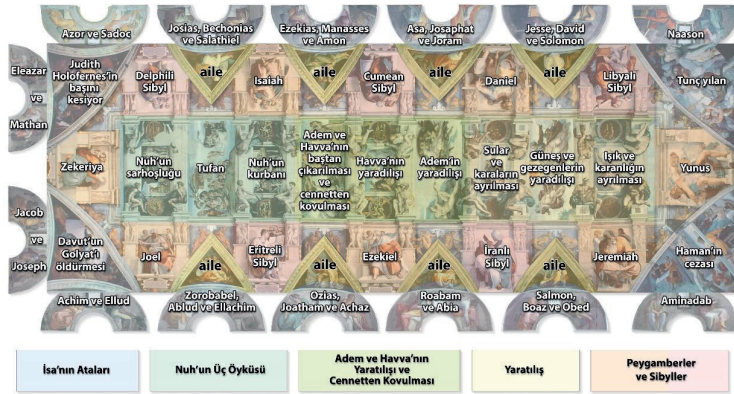
F. 2: Luigi di Ruggiero, Vito di Marco, Cuma Sıbyli, 1482-1483, Siena Katedrali. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pavimento_di_siena,_sibilla_cumea.jpg)

Arkasında ise, Piso'nun *Annales* adlı eserde bu Sibyl'den bahsettiğini yazan tablet iki putto tarafından taşınmaktadır.⁵⁵

Yapılardaki Sibyl betimlerine verilebilecek en önemli örnek ise kuşkusuz Sistine Şapeli tavan dekorasyonuna dâhil edilen Sibyller'dir (F.3). Michelangelo'nun peygamberlerle birlikte aynı sırada resmettiği Sibyller, tavanın merkezinde bulunan Eski Ahit'in Tekvin (Yaratılış) bölümünden farklı sahnelerin betimlendiği dokuz ana paneli çevrelemektedir. Her bir peygamberin karşısına bir Sibyl gelecek şekilde düzenlenen kompozisyon, oturur pozisyonda resmedilmiş Zechariah, Joel, Isaiah, Ezekiel, Daniel, Jeremiah ve Jonah olmak üzere yedi peygamber ve Delphi, Erythrae, Cumae, Persia, Libya olmak üzere beş Sibyl'den oluşan on iki majestik figür içerir. Bu figürlerin, Jonah ve Jeremiah dışında, okudukları veya sadece tuttukları kitap ya da rulolarla betimlendiği ve yanlarında ya da arkalarında onlara eşlik eden, esin kaynağının sembolü olarak düşünülebilecek, küçük figürlerin bulunduğu görülür. Tavanı çevreleyen

⁵⁵ Cust, a.g.e., s. 36-37.

kompozisyon, tahmin edilebileceği gibi üst ve alt panellerde bulunan kompozisyonlarla ilişki içerisindedir. Michelangelo peygamber ve Sibyller'i insanlığın ilk günlerine, yani başlangıca yakın yerleştirerek üst ve alt kompozisyonlar arasında uygun bir geçiş sağlamıştır.⁵⁶ Zira aciz olan insan kendi başına günaha düşmekten kurtulamaz ve dolayısıyla bir kurtarıcıya, yol gösterici bir öndere ihtiyaç duyar. İşte bu kurtarıcıyı, İsa'yı, müjdeleyen peygamber ve Sibyller de, dünyanın yaratılışı ve insanın günahkârlığını gösteren tavanın orta bölümündeki panellere uygun bir kompozisyon olarak onları çevrelemektedir.⁵⁷ Serideki en dikkat çekici Sibyl hiç şüphesiz Cumae'dır (F.4). Genel olarak tüm Sibyller kaslı kollar ve iri gövdelerle erkeksi bir görünüme sahip olarak betimlense de bunun en net görüldüğü figür Cumae Sibyl'i'dir. Oldukça heybetli bir görüntüye sahip olan figür, kompozisyonda yaşlı olarak betimlenmiş iki Sibyl'den biridir. Diğeri ise karşı çaprazında yer alan, yaşına rağmen hayli açık ve göğüslerinin vurgulandığı bir kıyafet içerisinde verilen Cumae'in aksine tamamen kapalı bir kıyafetle gösterilmiş olan ve bu açıdan Cumae ile büyük zıtlık oluşturan Persia Sibyl'i'dir (F.5). Michelangelo'nun bu iki yaşlı kadını, orta panelde bulunan Âdem'in Yaratılışı sahnesine diyagonal olarak yerleştirmesinin, yani en genç adamla en yaşlı iki kadının birbirine yakın konumlandırılmasının tesadüf olmadığı düşünülmür.⁵⁸ Cumae betimlerinde sıklıkla görüldüğü gibi burada da, figürün okuduğu kitabın altında asılı olarak duran torbanın içindeki rulolarla, Cumae Sibyl'i'nin Tarquinius'a satmak için Roma'ya götürdüğü kehanet kitaplarına vurgu yapılmıştır.

F. 3: Michelangelo Buonarroti, *Sistine Şapeli Tavan Bölümü*, 1508-1512, Vatikan. (Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/m/michelan/3sistina/index.html>)

56 Paul Schubring, *The Sistine Chapel*, J. Frank and O. Dittman, Rome, 1910, s. 32.

57 La Farge, *a.g.e.*, s. 19.

58 Schubring, *a.g.e.*, s. 34-35.

F. 4: Michelangelo Buonarroti, Cuma Sibyli, 1510, Sistine Şapeli, Vatikan. (Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/m/michelan/3sistina/index.html>)

F. 5: Michelangelo Buonarroti, Persia Sibyli, 1511, Sistine Şapeli, Vatikan. (Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/m/michelan/3sistina/index.html>)

Sibyller dini yapılar dışında sivil yapılarda da peygamberlerle ya da tek başlarına görülmektedirler. Perugino (1446-1523) tarafından yapılmış, Perugia'da bulunan Cambio Koleji'ndeki altı peygamber ile altı Sibyl'in bulunduğu sahne (F.6) ve Andrea del Castagno'nun (1421-1457) Floransa'da bulunan Villa Carducci'ye resmettiği; içinde Dante, Petrarca, Boccaccio gibi isimlerin de bulunduğu, ünlü kadın ve erkeklerden oluşan seride yer alan Cuma Sibyli (F.7) bu konudaki örneklerdendir. Ayrıca bu betimin altına yerleştirilen CVMANA QVE PROPHETAVIT ADVENTVM (Cuma Sibyli'nin geleceğini söylediği kişi geldi) yazısı ile de Cuma Sibyli'nin, İsa hakkındaki kehanetinin gerçekleştiği vurgulanmıştır.

Altar örneklerinde ise İsa'nın doğumunu öngören Sibyller arasında yer alan Cuma, Erythrae ve Tibur Sibyli betimleri söz konusudur. Jan van Eyck (1390-1441) tarafından gerçekleştirilmiş Ghent Altar Panosu örneğinde (F.8), poliptik olarak tasarlanmış panonun dış kapaklarının merkezinde yer alan Müjde sahnesinin üzerinde, İsa'yı haber veren iki peygamber ve iki Sibyl betiminin yer aldığı görülür. Arkalarında yazılı şeritlerle betimlenen bu peygamberlerden sağdaki Micah, soldaki ise Zechariah'dır. Bunların arasına da, yine kehanet şeritleriyle betimlenmiş Erythrae ve Cuma Sibyli (F.9) yerleştirilmiş ve böylece bir kurtarıcının geleceğine dair verdikleri kehanetlerin altı çizilmiştir.⁵⁹ Kapalı, sade bir kıyafet ve Doğu tarzında bir türbanla

59 Ed. Bernhard Ridderbos, Anne Van Buren, Henk Van Veen, **Early Netherlandish paintings: Rediscovery, Reception and Research**, Amstardam University Press, Amsterdam, 2005, s. 43-47.

gösterilen Erythrae'dan farklı olarak açık, süslü bir Batılı kıyafet ve başlıkla gösterilen Cumae Sibyli'nin, Müjde sahnesini izlerken aynı zamanda bir elinin karnında olması Meryem'le empati kuruyor olabileceği şeklinde yorumlar yapılmasına neden olmuştur.⁶⁰

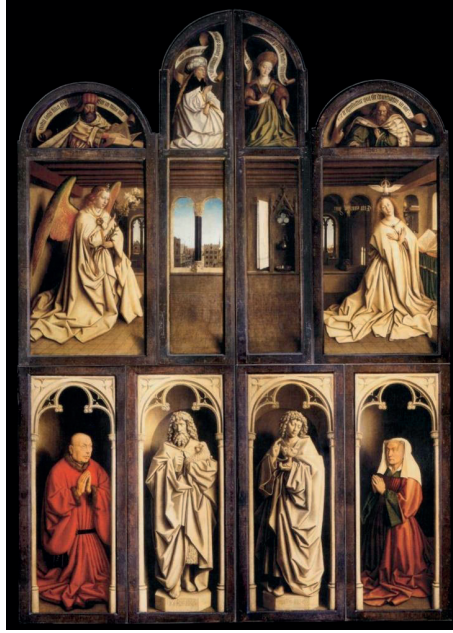

F. 6: Pietro Perugino, *Peygamberler ve Sibyller*, 1497-1500, Collegio del Cambio, Perugia.
(Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/p/perugino/index.html>)

60 Penny Howell Jolly, "Jan van Eyck's Italian Pilgrimage: A Miraculous Florentine Annunciation and the Ghent Altarpiece", *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, 61. Bd., H. 3, 1998, s. 376.

F. 7: Andrea del Castagno, *Ünlü Kişiler: Cumae Sibyli*, yak. 1450. (Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/a/andrea/castagno/index.html>)

F. 8: Jan van Eyck, *Ghent Altar Panosu*, (kanatlar kapalı), 1432, St. Bavo Katedrali, Ghent. (Kaynak: https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/e/eyck_van/jan/09ghent/index.html)

F. 9: Jan van Eyck, *Erythrae ve Cumae Sibyli*, 1432, Ghent Altar Panosu, St. Bavo Katedrali, Ghent. (Kaynak: https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/e/eyck_van/jan/09ghent/index.html)

Diğer örnek, Rogier van der Weyden (1400-1464) tarafından triptik olarak tasarlanmış, Tibur Sibyli'nin Roma İmparatoru Augustus'a Meryem ve İsa vizyonunu gösterdiği sahneyi içeren Bladelin Altar Panosu'dur (F.10). Anlatıya göre, insanların kendisine bir tanrı gibi tapınmak istemesi üzerine Augustus, kendisinden daha büyük, daha yüce biri var mı ya da gelecek mi diye bilici bir kadına (Tibur Sibyli) danışır. Kadın öğle vakti kafasını gökyüzüne kaldırdığında, güneşin etrafına çevrelenmiş altın bir halkanın içinde kucağında çocuk olan bir kadın görür ve çocuğa işaret ederek, HIC PVER MAIOR TE EST IPSVM ADORA (bu çocuk senden daha büyük olacak) der. Bunun üzerine İmparator büyük bir heyecan ve saygıyla dizleri üzerine çöker, sonrasında ise duyduğu bu saygının bir göstergesi olarak, vizyonun görüldüğü sırada bir ses tarafından 'Gökyüzü'nün Altarı' (*Haec est Ara Coeli*) olduğu söylenen Meryem için bir altar diktirir (*Ara Coeli*). Günümüzde Roma'da bulunan Santa Maria in Ara Coeli Kilisesi bu olayın anısına inşa edilmiştir.⁶¹ Söz konusu Augustus ve Sibyl betimi, merkez panelinde İsa'nın doğumu, sağ panelinde ise Münecim Krallar'ın tapımı sahnesinin gösterildiği altların sol panelini oluşturmaktadır. Her iki tarafta gökyüzünde görülen çocuk İsa'ya tapınma ve

61 Jacobus de Voragine, *The Golden Legend*, Vol. 1, Christian Classics Ethereal Library, Grand Rapids, 1900, s. 13-14; Shirley Neilsen Blum, *Early Netherlandish Triptychs: A Study in Patronage*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1969, s. 19; Morrill, a.g.e., s. 105.

merkezi panele doğru diz çökmüş figürler ile ortada İsa'nın doğumunun gösterildiği altar oldukça dengeli bir kompozisyon sunar.⁶² Söz konusu anlatıyı konu alan eserlerde genel olarak görüldüğü gibi vizyona işaret eden Sibyl ve diz çökmüş İmparator'un bulunduğu eserde, van der Weyden'in diğer Flaman sanatçılardan farklı olarak sağ panele yerleştirilen Müneccimler'le Doğu'yu, sol panele yerleştirilen Roma İmparatoru Augustus'la da Batı'yı kastederek, Müjde sahnelerinin evrenselliğine vurgu yaptığı söylenmektedir. Nitekim İsa sadece Yahudiler'e değil tüm insanlığa gelen bir kurtarıcıdır.⁶³

F. 10: Rogier van der Weyden, *Bladelin Altar Panosu*, 1445-1450. (Kaynak: <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/w/veyden/rogier/07bladel/0bladel.html>)

Kitap resimlerinde de sıklıkla işlenen bir konu olan Sibyller tek başlarına betimlenmeleri yanında, tıpkı yapılarda ve altarlarda olduğu gibi peygamberlerle birlikte de görülürler. *Sibyllae et Prophetae de Christo Salvatore Vaticinantes* adlı el yazmasında bulunan on iki Sibyl'in her biri kehanetleriyle ilişkili olarak sol elinde bir atribü tutmakta ve kendilerinden hemen sonraki sayfada kehanetlerinin karşılığı olarak İsa'nın hayatından çeşitli sahneler gelmektedir. Bu sahnelerin hemen altında ise peygamber betimleri yer alır. Serinin ilk Sibyli Persia Sibyli'dir (F.11). Görkemli bir tahtta oturan figürün elinde bir fener, eteğinin altında kafasını çıkarmış bir yılan vardır. Fener bir Kurtarıcı'nın geleceğine, yılan da gelecek olan bu Kurtarıcı'nın Şeytan'ı alt edeceğine dair söylediklerinin bir sembolü olarak kullanılmaktadır.⁶⁴ Nitekim sonraki sayfada, gökyüzünde ortaya çıkan Meryem ve İsa vizyonunun Roma İmparatoru Augustus'a gösterildiği sahne yer alır (F.12).

62 Blum, a.g.e., s. 17.

63 A.g.e., s. 20.

64 Husenbeth, a.g.e., s. 408.

F. 11: Jean Poyer Atölyesi, *Persia Sibyli*, 1490-1500, Minyatür, *Sibyllae et Prophetae de Christo Salvatore Vaticinantes*. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:The_Sibyls_and_Prophets_Foretelling_Christ_the_Savior_WDL8969.pdf&page=10)

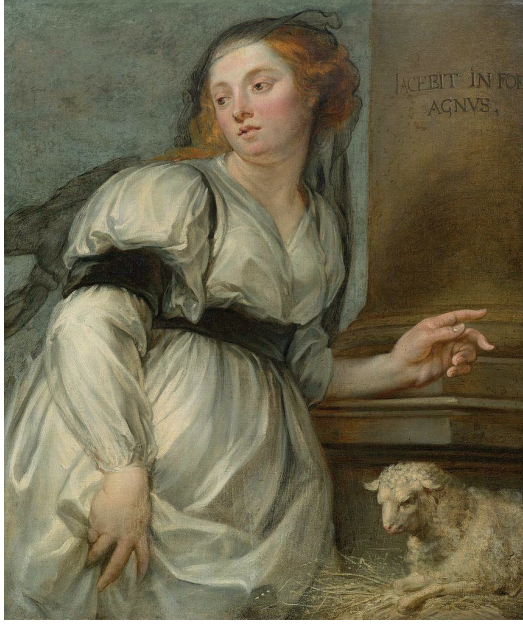

F. 12: Jean Poyer Atölyesi, *Sibyl ve İmparator Augustus*, 1490-1500, Minyatür, *Sibyllae et Prophetae de Christo Salvatore Vaticinantes*. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:The_Sibyls_and_Prophets_Foretelling_Christ_the_Savior_WDL8969.pdf&page=11)

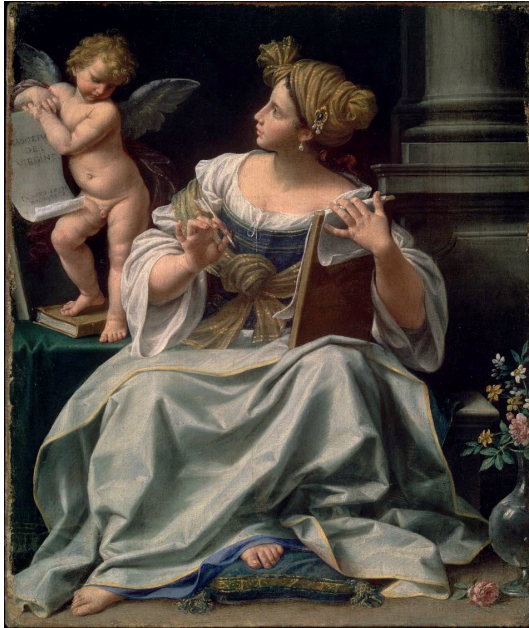
Sibyl betimlerinin fazlasıyla görüldüğü diğer bir alan da tuval resimleridir. Hem dini hem de mitolojik figürler olarak tablolarla sıkça betimlenen Sibyller'in, diğer alanlarda olduğu gibi burada da genelde kehanetlerinin yazılı olduğu tablet veya şeritlerle gösterildiği ya da bulundukları kehanetin altını çizen atribülerle betimlendiği görülmektedir. Hepsi için en sık kullanılan atribüler kuşkusuz ellerine, kucaklarına ya da sahnenin herhangi bir yerine açık veya kapalı olarak yerleştirilmiş kitap, üzerinde kehanet yazılı olan şerit ya da rulodur. Bunlar dışında, kehanette bulundukları konularla ilgili olarak belli Sibyller için belli atribüler kullanılmaktadır. Örneğin, yukarıda da bahsedildiği gibi, İsa'nın doğumunu öngörmesi ve onun Şeytan'ı alt edeceğini söylemesi dolayısıyla Persia Sibyli genelde elinde bir fenerle ve ayakları dibinde bir yılanla gösterilir. İsa'nın çilesi ve ölümüne dair kehanetlerde bulunan Delphi ya da Samos Sibyli ise dikenli tacla betimlenirler. Agrippina Sibyli de benzer kehanetlerden dolayı genelde elinde bir kırbacla görülür.⁶⁵ Ancak yine de bu atribüler Sibyl'in kimliği konusunda kesin bir yargıya varmayı mümkün kılmaz zira hepsi de benzer kehanetlerde bulunmuştur ve dolayısıyla bir atribü birden fazla Sibyl için kullanılabilir. Jan Boeckhorst'a (1604-1668) ait kompozisyonda (F.13) sahneye bir kuzunun dâhil edildiği ve bu kuzunun, üzerinde IACEBIT IN FOE[NO] AGNVS (Kuzu otların üzerine uzanacak) yazan bir sütunun hemen dibinde otların üzerinde yatmakta olduğu görülmektedir. Tanrı'nın Kuzusu (*Agnus Dei*)'nin geleceği ve tüm yeryüzüne hâkim olacağı kehanetinin verildiği sahnede Sibyl'in kimliği belli olmasa da, kullanılan bu ayrıntılar dolayısıyla onun, İsa'nın doğumunu öngören Sibyller'den biri olan Erythrae olduğu düşünülebilir nitekim söz konusu Sibyl'in bir kuzuyla betimlendiği bilinmektedir.⁶⁶ Donato Creti'ye (1671-1749) ait olan diğer örnekte de (F.14) yine, bir putto tarafından tutulan rulonun üzerindeki NASCETVR DE VIRGINE (O bir bakireden doğacak) yazısı ile Cumae Sibyli'nin İsa'nın doğumuna dair bulunduğu kehanetlerin altı çizilmiştir.

65 Husenbeth, a.g.e., s. 408-409; Monteiro, a.g.e., s. 22.

66 Monteiro, a.g.e., s. 27.

F. 13: Johen Boeckhorst, *Bir Sibyl Betimi*, 1650-1653. (Kaynak: https://www.kollerauktionen.ch/de/323853-0002-1176-boeckhorst-_johann-_muenster-16-1176_93623.html?RecPos=3)

F. 14: Donato Creti, *Cumae Sibyli*, yak. 1730. (Kaynak: <https://www.mfa.org/collections/object/the-cumaeen-sibyl-34617>)

Mitolojik konulu sahnelerde özellikle Cumae Sibyli'nin, Aeneas, Apollon ve Tarquinius ile ilgili anlatılarda adı geçen Sibyl olması dolayısıyla hayli betimlendiği görülmektedir. Bunlardan ilki Vergilius'un *Aeneis* adlı eserinin altıncı kitabında geçen, Aeneas'ın Sibyl önderliğinde yeraltına yaptığı yolculuğu konu alır. On iki kitaptan oluşan eserin ilk altı kitabı Troia'nın düşmesi üzerine kentten ayrılan Aeneas'ın İtalya'ya varmak için gerçekleştirdiği uzun ve zorlu yolculuk sürecinden bahsetmektedir. Bu mağlubiyet sonrası babası Anchises, oğlu Ascanius ve karısı Creusa ile birlikte kentten ayrılan Aeneas, uzun bir yolculuğun sonunda vardığı İtalya'nın Cumae kentinde ilk iş olarak Cumae Sibyli'nin Apollon Tepesi'nde bulunan mağarasına gider. Hem kuracak olduğu yeni kent için bilgi almak hem de yolculuk sırasında kaybettiği babasını tekrar görmek için ölümler dünyasına gitmek istemektedir. Sibyl Aeneas'a bu yolculuğun mümkün olabilmesi için büyük bir ormanın derinliklerinde, yaprakları ve dalları altından olan bir ağaçtan, Persephone'ye sunmak için, bir dal koparması gerektiğini söyler. Aeneas oldukça zor olan bu görevi annesi Aphrodite'nin gönderdiği iki güvercin yardımıyla başarır ve kopardığı Altın Dal'ı Sibyl'e götürür.⁶⁷ Bu dal genel olarak betimlerde Aeneas ya da Sibyl'in elinde görülmektedir. Vergilius'un tüm detaylarıyla verdiği, muhteşimliği dolayısıyla oldukça ayrıntılı sahneler ortaya çıkmasına elverişli olan bu yolculuk pek çok ressam tarafından tercih edilen bir konu olmuştur. Kaotik bir yeraltı betiminin sunulduğu Jan Brueghel'e (1568-1625) ait eser (F.15) bu konudaki önemli örneklerden biridir. Alevlerin ve dumanların yükseldiği bir cehennem atmosferine sahip, kalabalık figür gruplarının kullanıldığı resmin merkezinde Aeneas ve Sibyl; etraflarında ise Vergilius'un anlatısında da geçen çeşitli yaratıklar görülür. Bahsedildiği gibi Aeneas sol elinde Altın Dal'ı tutarken betimlenmiştir. Sağ elinde ise yine genel olarak görüldüğü üzere kılıcını tutmaktadır. Nitekim Vergilius'un eserinde, Aeneas'ın karşılaştıklarından ürkek kılıcına sarıldığı ancak Sibyl'in, onların sadece birer görüntü olduğunu söylemesi üzerine sakinleştiği yazar.⁶⁸ Dolayısıyla betimlerde bu kılıç ayrıntısı da tıpkı Altın Dal gibi sıklıkla kullanılmaktadır.

67 Vergilius, *Aeneis*, 6. 1-183. Frazer'in, din ve mitolojiyi karşılaştırmalı olarak ele aldığı *Altın Dal* adlı kitabındaki anlatıya göre, Sibyl'in Aeneas'a yeraltına inebilmek için koparması gerektiğini söylediği dal, tanrıça Diana (Artemis)'nin kutsal alanı olan bir korulukta idi (*Diana Nemorensis*) ve sıkı bir şekilde korunan bu ağaca kimse kolay kolay yaklaşamazdı. Zira bu yerde rahip olmanın koşulu, rahiplik yapan kişiyi öldürmektir. Bunu başaran kişi oranın yeni rahibi olur (*Rex Nemorensis*) ve kendinden daha güçlü biri onu öldürmeyi başarana kadar rahip olarak kalırdı. Dolayısıyla rahipler başka bir rahip adayı tarafından öldürülmemek için sürekli tetikte olur; kılıç ellerinde, gelecek olan saldırılara karşı hazırda beklerdi. Pek tabii bu durum ağacın bulunduğu kutsal koruya girmeyi mümkün kılmıyordu. Nitekim *Aeneis*'de de ağacın bir ormanın derinliklerinde bulunduğu ve oraya girmenin hiç de kolay olmadığı anlatılır. Orestes'le başladığı söylenen Nemi'deki bu Diana tapımının kanlı ritüeli imparatorluk çağına kadar devam etmiştir. Öyle ki, Caligula'nın, görevi uzun süren bir Nemi rahibine öfkelenerek onu öldürüp yerine geçmesi için birini kiraladığı bilinmektedir. J. G. Frazer, *The Golden Bough: A Study In Comparative Religion*, Vol. 1, Macmillan and Co., New York-London, 1894, s. 1-4; Pausanias, 2. 27. 4; Suetonius, *Caligula*, 35.

68 Vergilius, *Aeneis*, 6. 282.

F. 15: Jan Brueghel, *Aeneas ve Sibyl Yeraltında*, yak. 1600. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Brueghel_the_Elder__Aeneas_and_the_Sibyl_in_the_Underworld.jpg)

Diğer hikâye Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eserinde de bahsedilen, Cumae Sibyli'nin Apollon'dan avucuna doldurduğu kum taneleri kadar ömür dilediği anlatıdır. Apollon Sibyl'in isteğini kabul eder ancak kendisiyle birlikte olmasını reddetmesi dolayısıyla aynı zamanda yaşadığı yıllar boyunca gençliğinin baki kalmasına müsaade etmeyerek onu cezalandırır.⁶⁹ Bu anlatı ve ayrıca Vergilius'un tasviri dolayısıyla Cumae Sibyli genelde yaşlı bir kadın olarak tasavvur edilmesine ve erken dönemlerde genelde betimlere de bu şekilde yansımaya rağmen zaman içinde idealizmin etkisiyle, bazı istisnalar hariç, genç ve güzel bir kadın olarak gösterilmeye başlanmıştır. Bu istisnalardan biri, kuşkusuz en önemli Cumae betimlerinden biri olan Michelangelo'nun devasa boyutlardaki ihtiyar Sibyli'dir (F.4). Michelangelo diğer sanatçıların aksine onu idealize etmemiş ve düşünüldüğü gibi yaşlı, korkunç bir kadın olarak resmetmiştir.⁷⁰ Giovanni Domenico Cerrini'ye (1609-1681) ait eserde (F.16) olduğu gibi, söz konusu anlatıyı konu alan betimlerde genelde avucundaki kumu Apollon'a göstererek isteğini dile getiren Sibyl ile karşılaşılır.

69 Ovidius, *Metamorphoses*, 14. 129.

70 Luigi, *a.g.e.*, s. 70.

F. 16: Giovanni Domenico Cerrini, *Apollon ve Cuma Sibiyl*, 17. yüzyılın ilk yarısı. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cerrini,_Giovanni_Domenico__Apollo_e_la_Sibilla_Cumana.jpg)

Üçüncü hikâye, yukarıda da bahsedildiği üzere, Cuma Sibiyl'i'nin Roma kralı Tarquinius'a Sibyl Kitapları'nı satmasını içerir. Giovanni Boccaccio'nun tarihteki ve mitolojideki ünlü kadınların hikâyelerini anlattığı *De Mulieribus Claris* adlı eserinde bulunan illüstrasyon (F.17), Amalthea⁷¹ olarak da anılan Cuma Sibiyl'i'nin Roma Kralı Tarquinius ile yaptığı bu pazarlığı konu almaktadır. Sahnenin ortasında Tarquinius'un satın almaya yanaşmaması sebebiyle Sibyl tarafından yakılan kitaplar görülmektedir. Hikâyeye göre, Sibyl altı kitabı yaktıktan sonra Tarquinius'un ikna olması üzerine kalan son üç kitabı ona satmıştır. Yanmakta olan kitapların henüz üç tane olması pazarlığın yeni başladığını gösterir ki, Sibyl'le Tarquinius'un jest ve mimikleri de hararetli bir pazarlık içinde oldukları fikrini desteklemektedir.

71 Husenbeth, a.g.e., s. 409.

F. 17: Anonim, *Amalthea (Cumae Sibyli), Tarquinius Superbus ve Sibyl Kitapları*, yak. 1474, Giovanni Boccaccio'nun *De Mulieribus Claris* adlı eseri. (Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Woodcut_illustration_of_Amalthea_\(the_Cumaeen_sibyl\),_Tarquinius_Superbus_and_the_Sibylline_books_-_Penn_Provenance_Project.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Woodcut_illustration_of_Amalthea_(the_Cumaeen_sibyl),_Tarquinius_Superbus_and_the_Sibylline_books_-_Penn_Provenance_Project.jpg))

Tibur Sibyli de İmparator Augustus'a Meryem ve İsa vizyonunu gösteren Sibyl olarak öykülü betimler kapsamında ele alınan diğer Sibyl'dir. Yukarıda sözü edilen anlatı dolayısıyla Augustus ve Tibur Sibyli'ni konu alan eserler genelde, elini gökyüzündeki vizyona doğru işaret eden Sibyl, çoğunlukla dizleri üzerine çökmüş olarak gösterilen İmparator Augustus ve diğer tamamlayıcı kişiler ya da nesnelerle birlikte söz konusu anlatının betimini içermektedir. Bu örneklerden biri erken dönem Hollanda resmi içerisinde değerlendirilen *Tibur Sibyli'nin İmparator Augustus'a Kehaneti* adlı eserdir (F.18). Tipik Augustus ve Sibyl sahnelerinden ayrıışan Santa Maria in Portico a Fontegiusta'daki, Balthazar Peruzzi'nin (1481-1536) eseri ise (F.19) içerdği farklı bir ayrıntı dolayısıyla önemli bir örnektir. Augustus'un bu kez dizleri üzerine çökmediği ve daha da önemlisi ayağının, bir bacağını öne atmış vaziyette duran Sibyl'in ayağının üzerinde olduğu görülür. Kuzey resmine karşın İtalya'da başka örnekleri de bulunan bu kullanım, söz konusu kişinin diğerleri üzerindeki hâkimiyetini sembolize eder.⁷² Burada, dizleri üzerine çökmüş ve büyük bir teslimiyet duygusuyla ellerini kavuşturmuş olarak vizyona bakan Augustus imajının aksi olarak, ayağını Sibyl'inkinin üzerine yerleştirerek hala egemenliğin kendisine ait olduğunu vurgulayan bir İmparator görülmektedir. Nitekim diğer jest ve mimikler de bu duyguyu destekler durumdadır.

72 Irma B. Jaffe, Gerardo Colombardo, *Shining Eyes, Cruel Fortune: The Lives and Loves of Italian Renaissance Women Poets*, Fordham University Press, New York, 2002, s. 120.

F. 18: Tibur Sibyli'nin Ustası, *Tibur Sibyli'nin İmparator Augustus'a Kehaneti*, 1480-1485.
(Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meister_der_tiburtinischen_Sibylle_001.jpg)

F. 19: Balthazar Peruzzi, *Augustus ve Sibyl*, yak. 1505, Santa Maria in Portico a Fontegiusta.
(Kaynak: Jaffe, Colombardo, 2002, s.123)

İtalyan sanatında 14. yüzyıla kadar gittiği görülen bu kullanımın bir diğer örneği Siena’da, Santuario Casa St. Caterina’da bulunan bir duvar resmidir (F.20). Figürlerin karşılıklı olarak yerleştirildiği örnekte, tıpkı bu sahnede olduğu gibi Augustus’un ayağı Sibyl’in ayağının üzerindedir. Ancak İmparator’un bu kibirli tavrına rağmen, elinde HIC PVER MAIOR TE ET IDEO ISSVM ADORA (bu çocuk senden daha büyük olacak) yazan bir şeritle betimlenmiş Sibyl’in elinin daha yukarıda olması üstünlüğün kimde olduğunu vurgulamaktadır ki aynı durum, sağ kolunu olabildiğince kaldırmış, kararlı bir duruşla vizyona işaret eden Sibyl betiminin bulunduğu Peruzzi’nin söz konusu eseri için de geçerlidir. Augustus ve Sibyl sahnelerinde, Kuzeydeki örneklerinden farklı olarak İtalya’da kullanılan bu ikonografinin kökeni, Ravenna’daki St. Vitale Kilisesi’nde yer alan İmparator Justinianus mozaiğinden de anlaşılacağı üzere (F.21) Bizans geleneğine dayanmaktadır.⁷³ Bir hiyerarşinin söz konusu olduğu ilgili sahnede figürler, kendilerinden daha aşağı sınıfa mensup kişilerin ayaklarına basarken gösterilmişlerdir.

F. 20: Anonim, *Augustus ve Sibyl*, yak. 1520, Santuario Casa Sta. Caterina. (Kaynak: Jaffe, Colombardo, 2002, s. 121)

⁷³ Jaffe; Colombardo, a.g.e., s. 120-121.

F. 21: Anonim, *İmparator Justinianus ve Maiyeti*, yak. 1547, St. Vitale Kilisesi. (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meister_von_San_Vitale_in_Ravenna_003.jpg)

Sonuç

Çalışmada kullanılan örnekler bakıldığında Sibyller'in tek başlarına ya da peygamberlerle birlikte olmak üzere yapılar, altarlara, kitaplar ve tuvalerde farklı şekillerde betimlendikleri görülmektedir. Yapıların birçok bölümünde kullanılabilen Sibyl betimlerinin konumları genel olarak, kendilerine atfedilen kehanetleri doğrultusunda belirlenmekte ve tüm Sibyl betimleri genelde bulundukları kehanetlerle ilişkili atribütörlerle verilmektedir. Söz konusu atribütör kimlikleri konusunda bize ipucu verse de kesin bir sonuca varmakta yanıltıcı olabilmektedir. Zira benzer kehanetlerde bulunmaları dolayısıyla bir atribütün birden fazla Sibyl için kullanıldığı görülür. Aynı şekilde yaşları ve giysileri konusunda da kesin cümleler kurmak mümkün olmamaktadır. Nitekim Cumae dışında Persia, Tibur, Erythra, Hellespontus, Phrygia ve Delphi gibi diğer Sibyller'in de zaman zaman yaşlı bir kadın olarak betimlendiği görülmektedir. Giysileri de dönemlere göre kayda değer farklar göstermemekte, her Sibyl, her dönemde açık ya da kapalı giysiler içinde verilebilmektedir. Yani Hristiyan sanatında, elde ettikleri dini kimlikleri dolayısıyla buna uygun olarak illaki vücutları ve başlarını kapatan giysilerle betimlendikleri söylenemez. Michelangelo'nun Sistine Şapeli tavanına genç ve güzel bir kadın olarak, son derece şık ve çekici bir kıyafet içinde resmettiği Libya Sibyli bu konuda verilebilecek örneklerdendir. Hatta aynı serideki yaşlı ve çirkin olarak gösterilen Cumae bile kollarını ve boynunu tamamen açıkta bırakan ve daha da önemlisi göğüslerini vurgulayan bir kıyafetle verilmiştir. Betimlerde tüm Sibyller sıklıkla görülse de bazı Sibyller'in diğerlerine kıyasla daha fazla gösterilmeleri söz konusudur. Örneğin,

Vergilius'un *Eclogae* adlı eserinin dördüncü bölümünde bahsettiği kehanet dolayısıyla Cumae Sibyli'nin Hristiyanlar arasında ünü artmış ve bu da onu en çok betimlenen Sibyller'den biri yapmıştır. Aynı şekilde Tibur Sibyli de gösterdiği vizyonla Roma İmparatoru Augustus'a İsa'nın doğumunu haber vermesi dolayısıyla oldukça önemlidir ve pek çok betimiyle karşılaşılmaktadır. Tibur ayrıca Son Yargı kehaneti ile de ilişkilendirilmekte, eskatolojik kehanetleriyle ünlü Sibyller'in başında gelen Erythrae ile Son Yargı'yı öngörenler olarak da temsil edilmektedir. Michelangelo'nun Sistine Şapeli'nde Erythrae Sibyli'ni tufan sahnesini gösteren panelin yakınına konumlandırmış olmasının da bununla bağlantılı olduğu düşünülür. Mitolojik konulu sahnelerde ise yine en çok betimlenen Sibyller'den biri olan Cumae Sibyli ile karşılaşılmakta; Aeneas, Apollon ve Tarquinius ile ilgili anlatılarda adı geçen Sibyl olması nedeniyle hayli betimlendiği görülmektedir. Sonuç olarak, Antik Dönem'de oldukça önemsenen ve kehanetlerine büyük ilgi gösterilen bu kâhin kadınlar, İsa hakkında dile getirdikleri düşünülen kehanetleri sebebiyle Hristiyanlar tarafından da aynı değeri görmüş, İsa'nın müjdecileri olarak peygamberlerin yanında yerlerini almışlardır. Dolayısıyla Batı sanatında hem mitolojik hem de dini figürler olarak sıkça karşımıza çıkmaktadırlar.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/ References

- Blum, Shirley Neilsen, **Early Netherlandish Triptychs: A Study in Patronage**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1969.
- Bourne, Ella, "The Messianic Prophecy in Vergil's Fourth Eclogue", **The Classical Journal**, Vol. 11, No. 7, 1916, s. 390-400.
- Buitenwerf, Rieuwerd, **Book Three of the Sibylline Oracles and Its Social Setting: With An Introduction, Translation And Commentary**, Brill, Leiden-Boston, 2003.
- Burkert, Walter, **Greek Religion: Archaic and Classical**, Harvard University Press, Cambridge, 1985.
- Carter, Jesse Benedict, **The Religion of Numa: And Other Essays On The Religion of Ancient Rome**, The Macmillan Company, London, 1906.
- Collins, J. Joseph, **Seers, Sibyls, and Sages in Hellenistic-Roman Judaism**, Brill Academic Publisher, Boston-Leiden, 2001.
- Cust, Robert H. Hobart, **The Pavement Masters of Siena**, George Bell And Sons, London, 1901.
- De Voragine, Jacobus, **The Golden Legend**, Vol. 1, Grand Rapids, Christian Classics Ethereal Library, 1900.
- Frazer, J. G., **The Golden Bough: A Study In Comparative Religion**, Vol. 1, Macmillan and Co., New York-London, 1894.

- Haight, Elizabeth Hazelton, “An ‘Inspired Message’ in the Augustan Poets”, **The American Journal of Philology**, Vol. 39, No. 4, The Johns Hopkins University Press, 1918, s. 341-366.
- Halliday, William Reginald, **Lectures On The History of Roman Religion: From Numa to Augustus**, Hodder And Stoughton, London, 1922.
- Husenbeth, F. C., **Emblems of Saints: By Which They Are Distinguished in Works of Art**, A. H. Goose and Company, Norwich, 1882.
- Jaffe, Irma B.; Colombardo, Gernando, **Shining Eyes, Cruel Fortune: The Lives and Loves of Italian Renaissance Women Poets**, Fordham University Press, New York, 2002.
- Jolly, Penny Howell: “Jan van Eyck’s Italian Pilgrimage: A Miraculous Florentine Annunciation and the Ghent Altarpiece”, **Zeitschrift für Kunstgeschichte**, 61. Bd., H. 3, 1998, s. 369-394.
- La Farge, John, **The Gospel Story In Art**, The Macmillian Company, New York, 1913.
- Luigi, Tombolini, **The Sixtine Chapel: Critic And Art**, Cooperativa Tipografica Manuzio, Rome, 1908.
- Malay, Jessica L., **Prophecy and Sibylline Imagery in the Renaissance: Shakespeare’s Sibyls**, Routledge, New York, 2010.
- Manas, John H., **Divination Ancient And Modern: An Historical, Archaeological and Philosophical Approach to Seership and Christian Religion**, Pthagorean Society, New York, 1947.
- Monteiro, Mariana, **“As David And The Sibyls Say”: A Sketch of The Sibyls And The Sibylline Oracles**, Sands and Co., London, 1905.
- Morrill, Penny C., **The Casa Del Deán: New World Imagery in a Sixteenth-Century Mexican Mural Cycle**, University Of Texas Press, Austin, 2014.
- Nilsson, Martin P., **Greek Folk Religion**, Harper Torchbooks, New York, 1961.
- Noreen, Kirstin, “The High Altar of Santa Maria in Aracoeli: Recontextualizing a Medieval Icon in Post-Tridentine Rome”, **Memoirs of the American Academy in Rome**, Vol. 53, 2008, s. 99-128.
- Phillipps, Evelyn March, **The Frescoes In The Sixtine Chapel**, John Murray, London, 1907.
- Ridderbos, Bernhard; Van Buren, Anne; Van Veen, Henk (Ed.), **Early Netherlandish paintings: Rediscovery, Reception and Research**, Amsterdam, Amstardam University Press, 2005.
- Robbins, Frank Egleston, “The Lot Oracle at Delphi”, **Classical Philology**, Vol. 11, No.3, The University of Chicago Press, 1916, s. 278-292.
- Schubring, Paul, **The Sistine Chapel**, J. Frank and O. Dittman, Rome, 1910.
- Showerman, Grant, **The Great Mother of The Gods**, University of Wisconsin, Madison, 1901.
- Taylor, Henry Osborn, **The Classical Heritage of The Middle Ages**, The Columbia University Press, New York, 1903.
- Terry, Milton S., **The Sibylline Oracles: Translated From The Greek Into English Blank Verse**, Eaton and Mains Press, New York, 1899.
- Tilley, Arthur, **The Dawn of The French Renaissance**, Cambridge University Press, London, 1918.
- Tytler, Sarah, **The Old Masters And Their Pictures: For The Use of Schools And Learners In Art**, Little, Brown and Company, Boston, 1905.

Antik Kaynaklar

Dionysios Halikarnasseus, **Antiquitates Romanae**.

Herakleitos, **Fragmanlar**.

Lactantius, **Institutiones Divinae**.

Ovidius, **Metamorphoses**.

Pausanias, **Hellados Periegesis**.

Petronius, **Satyricon**.

Plinius, **Naturalis Historia**.

Plutarkhos, **De Pythiae Oraculis**.

Suetonius, **Caligula**.

Vergilius, **Aeneis, Eclogae**.

